

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИН БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

1925 чыла үндөөлөтүнгө

1952
май
17
СУББОТА
№ 95 (2525)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

Колхозтарнын болгаш МТС-тернин бүгү күжүн часкы тарылганы дүргөн доозарынче! (1 арын).
ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА (1 арын).
ПАРТИЯЖИ АМЫДЫРАЛ:
Х. Кюрю.—Колхоз бұдурүлгезинде

коммунистернин ролюн бедидер.
К. Чамзырын.—Партбүдүктүн ажылы. Г. Доржу.—Колхозта политшкола (2 арын).
А. Осипов.—Күш-ажылдын социалист сагыла-чурумунун дугайында (2-3 арын).
П. Курченко.—Башкылары бе-

леткээр болгаш оларнын билиг бедидилгезини харысалгазын улагытар (3 арын).
Болгарияда акша реформазы, карточка системазын дүжүргени болгаш үүрмектеп садар өртектени чингеткени (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

Күш-культура, спорт ажылынга удуртулганы күштелдирер

Бистин чуртта күш-культура, спорт херээ ажылчы чонну коммунист эсуга кижиздеринин, оларнын кадыхылдыг байдалын экижидеринин, совет улусту маалдыр-лыг күш-ажылче сорук кииреринин, социалист Төрүн чуртун камгалаарыга оларны белеткээринин чугула чепсээ болуп турар. «... Совет чуртун күчү-шыдалын чогуур бедикке чедир көдүрүп, дайыннарнын халдашыкындан ону амы-боду-биле камгалап шыдаар, ажылчы-нарнын шак ындыг эсугу салгачыларын доруктурар»—деп аш Сталиндин генибидиг айтышкынын ханжык чок боттанылганын хандырынга таарымчыгыг бүгү байдалдар бисте тургустунган.

Совет Эвилелдини бүгү-ле булунарнын ам күш-культура, спорттуң калбак четкин шыва алган болгаш янзы-бүрү эки-тура спорт нитилелдеринин хурээлини денелге чогу-биле өзүп, олар хоорай, көдөөн бүгү анык өскенин боттарын долгандыр сырый катыштырып турар. Дериң тургускулаан чүс-чүс мунууд, биче стадионнар болгаш спорт шөлдерин боттарынга күш-культураның массалыг хевирлерин соксаал чокка калбартып, бистин миллион-миллион аныктарымыска бүгү талааның канчалышкынын берип турар.

Совет күш-культура, спорттуң бир озагай шынарды—оң кайгамчык массалыгында. Бисте күш-культура шимчээшкениниң массалыг чоруну дээш демисел, совет спортчуларнын күш-культуру мергежилинин деневир чок өзүшкүну-биле үдөтүлүп турар. Ылангыя эрткен үш чылдарнын дүргүзүндө спорттуң янзы-бүрү хевирлеринин талазы-биле СССР-ге 1309 рекордтар тургустунган ийикте, а бүгү делегейге 68 шыларангай рекордтар чаалап алдынган.

Күш-культура, спорт шимчээшкени бистин обласка сөөлгү чылдарда база элээн бурунгаар базымны кыдып шыдаан болгаш аңаа партия, советтин удуртулганы мурикузундан экижип. Чаа тургускулаан эки-тура спорт нитилелдеринин хурээлини калбарып, анык өскенин боттарыныче хандыкшылды-биле хаара тудуп эгелээн. Ам областа 5080 ажыг кежигүнүг, күш-культура, спорттуң 136 кудуку коллективтери бар. Хол, бунт бөмбүктери, шыдыраа, хаак, коньки спорту дээрн шыкаш күш-культураның өске-даа массалыг хевирлеринин неперээшкени-биле чергелештир, спортчуларнын саны улам көвүдөп, оларнын мергежил элээн өзүп турар апарган. Ылангыя Ф. Тау, Н. Косых, А. Дытык-Кара, Г. Маслова, В. Белкин, В. Ковалёвская, А. Соколов дээрн шыкаш өске-даа оолдар, кыстарнын ат-сураа ам бистин областа калбарган.

Бо чылдын кышкы спорт сезону обласка элээн чедишкенин эрттин, көдээ аныктарнын, школачыларнын ортузунга организастап чоруткан спартакиадаларга, массалыг хаак кроуунга нитизин-биле 6000 ажыг күш-культурулар киршикен, оларнын 2800 чыгамы «ГТО-нун» катышкан нормаларын дужааган.

Ындыг болза-даа, областа күш-культура, спорт шимчээшкенинде, оң удуртулганың четпестер аңаа дыка хөй. Областа күш-культура, спорт ажылынын амгы денели партия болгаш чазактын салып турар негелделерин хандырып шыдавайн турар. Партиянын Чаа-Хөл, Тес-Хем, Барыин-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Би-Хем болгаш ол шыкаш өске-даа райкомнары, база райүүсконнар, күш-культура, спорт херээниң область, хоорай болгаш район комитеттери, эки-тура спорт нитилелдеринин чөвүлелери ВКП(б) обкомунун «Областа күш-культура, спорт ажылынын амгы байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында» эрткен чылдын декабрь 4-теги доктаалынын күүселдени хандырбаан. Күш-культура, спорт ажылы комсомолдун, профессионал эвилелдеринин чингине херээ болуп турбуже, ол организациялар ук чугула ажылдын удуртулганын-

дан шуут дашкаарлаан.

Ол ажылга удуртулганың кошкагындан областың күш-культура, спорт шимчээшкенинде эсугу массалыг характер мынчага көздүбейн турар. Тургускулаан эки-тура спорт нитилелдеринин хурээлини кызымы, оларнын кудуку коллективтеринин организастыг байдалы коңкак болгаш күш-культура, спорт херээ сайзырадырынга эргежок чугула материал-техниктиг суурун оөдүү хевирлери безин четге тургустунмаан.

Күш-культура, спорт херээниң область, хоорай, район комитеттери бо чылдын кышкы сезонунун үзүндө спорттуң массалыг хевирлерин сайзырадыр чорукка харысалга чоң болганы-биле, «Колхозчу» деп эки-тура спорт нитилелдиниң кышкы область спартакиадазы чедишкени чок эрткен болгаш «ГТО-нун» катышкан нормаларын дужаарынык база хоорайлар аразынга, хаак, коньки спортунун маргыладаларын эрттирерин хемчеглери, спорттуң кышкы сезонунун хаалдазы болду майн барган.

Мынчанга, ВКП(б), ВЛКСМ-нин райкомнары, хооркомнары, оларнын тус-тус эге организациялары, ажылчы чоннар депутаттарынын район, хоорай, суур (суму) Советтери, профессионал эвилелдери күш-культура, спорт ажылы боттарынын чингине херээ кылдыр көрүп, оң боттуг удуртулганын холга быжык-биле алып ужурут. Аңаа хамаарыштыр кол кичээтгейни эки-тура спорт нитилелдеринин организастыг байдалын быжыкларынче, оларнын хурээлиниге ажылчы чонну, хамыктын мурунда анык өскенин калбаа-биле хаара тутпушаан, кудуку организацияларны чер болганын тургускулаарынче, күш-культура, спортун материал-техниктиг суурун калбартырынче угландыр салыр керек.

Күш-культураның массалыг маргыладаларын хөйү-биле организастап тургаш, спортчуларнын мергежилни соксаал чокка өстүрер, спорт ажылын удуртуунун инструкторлары хөйну белеткеп үндүрер сорулга-биле, күш-культура, спорттуң кол хевирлеринин талазы-биле секцияларын коллектив бүрүзүнге тургускулааш, оларнын ажылын доктаамал байдалга тургузар. Күш-культура ажылынга удуртулганы шыгырадыр төлээде, спорт коллективтеринин удурткучуларынын өткөткөткө, ВКП(б) райкомнарынын, хооркомунун бюраларына, райүүсконнарнын хуралдарына өй-өйдө алырын практикалап, оларга негелдени улгаттырбышаан, илеретинген четпестерин чогуур өйүндө узуткаары дээрн демиселди күштелдирер херек.

Күш-культура, спорт шимчээшкенин калбартырынга эптиг үе—чайгы сезон келген. Ынчанга аңаа бүгү-ле белеткеп ажылдарын хайнышкыны-биле эгелеп, спорт херекселерин хөйү-биле тыптынып, оларны садыг четкилерин дамчыштыр хоорай, көдээге калбаа-биле салдылаарын чөп организастаар херек. Хөй-нитинин идекпейлиг киржилгези-биле массалыг воскресниктерин организастап тургаш, чок черлерге чаа стадионнары, спорт шөлдерин немей ажыдып, эрги стадионнары таарыштыр дериң чепсегээр херек. Ол шыкаш чайгы сезонун үзүндө суг спортун калбартыр сорулга-биле сугта эштир, хемелээр черлерин болдунар шаа биле ажылдап тургуса чогуур.

Үтүндө хемчеглерин боттадырары-биле чергелештир, күш-культураның кадыхылгага ажык-дузанын, база муриакчы совет спорттуң кайгамчыктыг чедишкенин дугайында лекция, илек-кедлерин номчулганын массаның ортузунга калбартыр болгаш көдээ күш-культура, спорттуң кудуку организацияларынын удурткучуларына дузаламчы кылдыр, спорт херээ удуртуунун оон тус-тус дүрүмнеринин талазы-биле чедиңгир консультацияларын берип, өөредилгелерин хөйү-биле организастаар херек.

Колхозтарнын болгаш МТС-тернин бүгү күжүн часкы тарылганы дүргөн доозарынче!

Хову ажылының турлагларында агитас-массалыг ажылдар

Часкы хову ажылын организастыг болгаш бедик шынарлыг эрттирер дээрн ажыл Улуг-Хем районун колхозтарынын тараа шөлдеринде кишин үргүзүлөп турар.

Районун партия организациязы маңаа холбаштыр көдээ ажылчы чонун ортузунга агитас-массалыг ажылдарын улам күштелдирип чоруткан. ВКП(б) райкому чер-черге агитаторларнын семинарларын организастаан, аңаа агитаторлардан 257 кижи киришкен. Агитас-массалыг ажылдарга коммунистер болгаш комсомолчулар, көдөөн интеллигенцияны идекпейлиг киржиң турар. Ленин аттыг колхозтуң партия организациязы (секретари эш Оолак) колхозчулар ортузунга массалыг агитация ажылын оңа экижиткен. Колхозтуң хову ажылының бригаданыңа көсүк агитацияны делгереткен болгаш библиотека база организастаан. Мында агитликтор хун санында үнүп турар. Агитколлективте агитаторлар Доржукай, Сандан-оол, Бюрбю боттарына оңашкан ол партияжи даалганы үлгелериг күүселди турарлар.

Мичурин аттыг колхозта школа башкылары Доржу, Ангырак, Уйнукоол олар агитас-массалыг ажылды

экижидер талазы-биле партия организациязынын ажылынга эки дуздажып, трактор бригаданың киржикчилерин ортузунга агитация ажылын экижиткенер. Ол шыкаш «Свобода труда», «Кызыл туң» колхозтарын партия организациялары интеллигентилерин бо ажылга киржилгезин идекпейжиткен.

Ленин аттыг болгаш Жданов аттыг, «Свобода труда» колхозтарда, Шагаан-Арыг МТС-тин трактор бригадаларында партия бөлүктери база Сталин аттыг колхозта ажылдап турар трактор бригаданыңа комсомол бөлүү ажылдап турар.

Культур чырыдышкынын албан черлери боттарынын ажылын хову ажылыныч угландырган. Көжер кино колхозтарын эргип эгелээн, 10 кижи киржикчилиг агиткультибригаданы районун улус-чырыдышкын килдинин инспектору эш Максыр боду баштап алган чоруп турар. Ол бригадала болза, колхозтарда агитколлективтеринин ажылынга практиктиг дуза көргүзүп, колхозчуларга уранчул көргүзүлгенин хандырып турар.

Нолхозтуң тарылга шөлүндө

Чөөн-Хемчик районун «Большевик» колхозтуң партия организациязы бодунун агитация болгаш культурамассалыг ажылдарын часкы хову ажылының турлаанда күштелдирген.

Партия, комсомол организациялары көдээ интеллигенциянын болгаш пропагандистеринин агитас-массалыг ажылга киржилгезин идекпейжиткен. Комсомол организациязы 15 кижи киржикчилиг культура бригаданы организастаан. Бригада колхозчуларга концерт көргүзүлгенин хандырып турар.

Хову ажылының турлаанда 2 өг бар. Партия болгаш комсомол организациялары ол өглерни культурамассалыг болгаш кижизидилгелиг ажылдын херекселдери-биле дериң тургускаан. Ында янзы-бүрү хөй почнар болгаш солуннар бар болуп турар. Өглерин иштин болгаш аңаа чингилдер база плакаттар-биле эки шимээ. Культурамассалыг

оюнун херекселдери гармонь, доңшулуур, мандалын, шыдыраа болгаш өске-даа чүүлдөр мында хөй.

Чапсарлар үзүндө колхозчу тараажылар маңаа хөлдүг ойноп, шытанып ап турарлар. Тарылга эгелээнден бээр агитликтор 9 катан, колхозтуң хана солуну 3 катан үчөтөн көргүзүп болгаш хундулар сабыралары доктаамал ажылдап келген. Партия организациязы радио дамчыдылганын коллективтиг даянаарын база организастап турар.

Хову ажылының турлаанче почталы үзүктөл чокка кээп турар. Бо бүгү организастыг хемчеглерге клуб эгелекчини эш Мун-Тоюлу, комсомолчу И. Хариномаа эң идекпейлиг киржиң турарлар.

Колхозтуң тарылга шөлүндө колхозчулардан болгаш МТС-тин механизаторлардан шупту 160 ажыг кижи демниг күш-биле ажылдап турар.

Областың районнарында часкы тарылганын чоруп турарынын дугайында медээ (1952 чылдын май 15-те, хуу-биле)

Районнар	Район-нун иштин-тинге биле	Оон иштинде колхозчулар	Районнар	Район-нун иштин-тинге биле	Оон иштинде колхозчулар
1. Би-Хем	91,2	91,2	8. Тес-Хем	64,1	71,6
2. Каа-Хем	86,0	87,1	9. Кызыл	62,6	63,1
3. Чөөн-Хемчик	85,7	91,0	10. Сүт-Хөл	60,6	72,2
4. Танды	80,5	80,7	11. Бай-Тайга	47,3	60,3
5. Улуг-Хем	80,0	84,4	12. Өвүр	46,5	94,2
6. Чаа-Хөл	75,1	81,8	13. Барыин-Хемчин	35,5	40,8
7. Эрзин	71,1	77,4	14. Тожу	26,1	28,3

Шинтипирлиг хемчеглерин ап турар

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районун колхозтары часкы тарылганын агротехника талазы-биле бедик денелге кыска хуусаала эрттирер дээрн сөөлгү үеде шинтипирлиг хемчеглерин ап турар. Майн 15-ке чедир район нитизин-биле

тарылга планын 91 хуу чедир күүселди алган.

Тарылганы дүргөн доозарынга сөөлгү үеде болган суг улгадышкыны, ылангыя чамдык аңдарган черлерин суг хөй алган чорук элээн шалтыктыг болуп турар.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның мастерлери

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның мастерлери болуп деп бедеткенип, агро-зоотехниктиг курстарда өөренип турар үш миллион хире колхозчулар бо чазын экзаменер дужаалар. Үнүш ажыл-агыйнын янзы-бүрү адырларын өөренип турар колхозчуларнын хөй кезин экзаменерин чедишкенин-биле дужааганнар. Мал ажылын өөренип турарларнын билдин майда хынаар.

Бо чылын чүс мун колхозчулар социалистиг көдээ ажыл-агыйнын 2 разрядының мастери деп атты бир дугаар алырлар. Өөредилгенин ийи дугаар чылын чедишкенин дооскан колхозчулар үшкү курске шилчирлер. Оң сорулгазы болза, көдээ ажыл-агыйнын кол-кол адырларынын талазы-биле чугула билгелери болгаш дуржулгаларын шилгээлип алган социалистиг көдээ ажыл-агыйнын 1 разрядтыг мастерлерин белеткээри болур.

1 разрядтыг мастерлерин белеткеп үндүреринге херектиг өөредилгелеринин белеткелди ам дооступ турар. Ол өөредилге номнары чаа өөредилге чылынын эгезинде парламент үнер ужурут.

(СЭТА)

ИЙИ КАТАП ХӨЙ СИЛОС

АЛМА-АТА. Мурнуу-Казахстанын колхозтары тарымал эвес сгенерин баштайгы мун тонна силосун салган. Джамбул болгаш Алма-Ата областарынын колхозтары база бо ажылды эгелээн.

Эрткен чылга болаарга ийи катап хөй—миллион тонна ажыг силосту салган. Машина-трактор болгаш машина-мал ажылынын станцияларынын техниказы-биле 80 хуу ажылдарын кылыр. Ол сорулга-биле 1300 хире силос кылыр янзы-бүрү маркалардыг тракторларын станциялар алгаина.

(СЭТА)

Москва. Котельник эринде бедик бажын. Чуруу Н. Грановскийки

Дөдди билгелерин чедип ап турар

ГАЗ. (Азербайджан ССР). Азербайджаннын көдээ ажыл-агый институтун дооскан Али Аскеров Низами колхозта кээп, агроном үлгээлгезин күүселди эгелей берген. Беш чыл бурунгаар миллионер-колхозтуң баштаар чери мергежилдиг виноградыңа комсомолчу Аскеровту дээди өөредилге черинче өөредип чоруткан. Оон-биле чергелештир анык колхозчулар Аллахверды Кулиев, Гашип Гусейнов, Джаваншир Алиев, Шеквет Алиева болгаш өскелер-даа дээди билгелерни чедип алганнар. Анык тускай эртем-

ниглер ам төрөөн суурунда ажылдап турарлар. Виноградчы Русуловтуң уруглары Юсиф биле Гасас олар ында школада башкылап турарлар. Хойжу Кулиевтин оглу Аллах Верды зоотехник, саанчы Садыхованың уруу Таджуга эмчи болуп ажылдап турар. Ам колхозчуларнын 30 ажыг уруглары янзы-бүрү дээди өөредилге черлеринде өөренип турарлар. 63 колхозчулар бұдурүлгеден чартыкпайн тургаш кежээки ортумак школада өөренип турарлар.

(СЭТА)

Ыяш олуртурунун планын күүсеткен

КИЕВ. Украинанын ыяш ажыл-агый черлери болгаш ыяш камгалап станциялары 194 мун гектар шөлге ыяш культуруларынын тарылгазынын болгаш олуртуушкунунун планын күүсеткен. Днеприниң кудулдуру чылдар элезинеринде ийи мун гектар ажыг черде халы олурткан. Ол черин УССР-нин эртемнер Академиязынын ыяш ажыл-агый институтунун ажылдап кылган чаа аргазы-биле чоруткан.

Ыяш культуруларынын тарылгазынын болгаш олуртуушкунунун бүгү ажылдарынын 30 хире хуузуң ыяш тарып олуртур машиналар-биле болгаш тракторда сөөрткен тускай саялалар-биле кылган.

(СЭТА)

Казахстанда электри-биле хөй кыргыздазы

АЛМА-АТА. Мурнуу-Казахстанын болгаш Алма-Ата областарынын совхозтары болгаш колхозтары хойларын часкы кыргыздазын эгелээн. Бо ажылдарга электри күжү хол ажылын солуп турар.

Казахстанын колхозтары болгаш совхозтары электри-биле хөй кыргыз аппараттар-биле элээн каш миллион хойну—эрткен чылга болаарга барык-ла үш катан хөй хойну кыргызар. Республиканын машина-мал ажылынын болгаш машина-трактор станциялары, совхозтары, электри-биле хөй кыргызарын четчир санниг агрегаттарлыг.

Совхозтарда бир-ле дугаар дүк кыза бастырынын ажылын калбаа-биле механизастап турар.

Хойларын хол-биле кыргызарын ажылын механизмер-биле солааннандан 1500 тоннадан өвээш эвес дүктү немей бээр.

(СЭТА)

Чурттуң ховуларында

ВОРОНЕЖ. Областың сөөккө тарыыр районнарынын хөй нуруузу чигир сөөккө тарылганын чедишкенин дооскан. Тараан черлерин сөөккө үнүп эгелээн, ылангыя Таловский, Елань-Коленовский районнарынын колхозтарынын сугаттыг участоктарында эң эки үнүп чыдар.

ХЕРСОН. Алдыккы Приднепровье-

нин ховуларына суукор чаыстар болтулаан. Херсон болгаш Скадовский районнарын тараан тараалары 23—33 миллиметр чедир үнүп келген. Күзүн чашкан кызылтас 35 сантиметр чедир үнүп келген болгаш удавас кулакталы. Хлопчатниктер база үнүп эгелээн. Оң чайгы ажаалгазын чорудуп турар.

(СЭТА)

ПАРТИЙНИ АМЫДЫРАЛ

Колхоз бүдүрүлгезинде коммунистерниң ролун бедидер

Барын-Хемчик району эрткен чылын турган 11 колхозтарга 276 коммунистер ажилдап турган. «Большевик», «Коммунизмче орук» болгаш Воршилда атты колхозтарда партия эге организациялары коммунистерниң күжүн колхоз бүдүрүлгезинин чутула черлеринге куваап тургузарын багай эвес чоруктан. Партиянын ол эге организациялары колхоз бүдүрүлгезинге коммунистерни идепкейлиг кириштирет талазы-биле организастыг хемчеглерин экижиптиренин түннелинде «Большевик» колхозта эш Кошар-оол секретарьлаан партия организациясында 26 коммунистер 1951 чылда трудоденьнерин минимумун шупту ажыр күүсеткенер.

Чедир ажилдап албааннар. Устунде санын 31 хуузу Молотов аттыг колхозта болуп турар. ВКП(б) кежигунери Байнды, Кертик, Даныш-Белек олар боттарынын хуузунда малын ажаап өстүрер дээш, колхоз бүдүрүлгезинче сагыш салбааны-биле трудоденьнерин минимумун күүсетпээр. Чамдык коммунистерде шак ындыг партияны эвес, хуу өчүчү чоруктар-биле Молотов аттыг болгаш «Кызыл тараачы» колхозтарда партия эге организацияларын секретарьлары Чамдамба, Мындан-оол олар кандыгда демисел чорутпайн турганнар. Коммунистерниң колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржирин организастаары, бригадаларга болгаш фермаларга партиянын агитас-массалыг болгаш организастыг ажылын чорудары чутула сорулга болур. Партбөлүктү удурутун партия эге организациялары багай боттандырып турар. Оон хараазы-биле «Комсомол 30 чыл ою» колхозтун баштаар чериниң даргазы Маалыр-оол бригадалар болгаш фермалар аайы-биле таарыштыр тургускан коммунистерни партия эге организациязы-биле дугуржулга чокка еске бригадаларже чорулап турар, ынчангаш ол партбөлүктү ажилын үзөринге чедирип турар. Ол чижектиг фактылар еске колхозтарнын даргаларында база бар.

Партбөлүктүн ажылы

Партия бөлүктү болза, коммунистер болгаш ВКП(б) кежигунеге кандидаттар-биле хүн-бүрүде эи-не чоок ажилдап турар. Ынчангаш, оларнын ажылын онза экижидерин ВКП(б) Төп Комитеди негеп турар. Бо негедени областың партия школазының белеткел курзунда партия бөлүк багай эвес боттандырып келген. Бөлүктүн хуралдары ай санында план өзугаар 2-ден өзөөш эвес болуп турар. Мында коммунистер доктаамал болгаш ээлчеглиг партияны даалгаларын идепкейлиг күүседиринге чачыканнар. Агитатор эш Маслов участка бодунга онашкан бажынын чурттакчыларына агитация ажилын эки чорутушаан, курстун дынакчыларынын чагыткан солунарын дүрген тарадып келген. Партия бөлүк бодунда хана солунуг. Ол 2 неделя санында-ла эки шынарлыг үнүп турар. Оон редактору эш Хунай-оол бодунга онашкан ол партияны даалганы кызыкмак күүседип келген. Курстун дынакчылары неделя санында политинформацияны дынап, чурттун иштинде болгаш дыштык чурттада болушкунары билеп ап турар. Политформацияларны коммунистер ээлчег өзугар эки белеткенип алгаш кылып турарлар. Танылыга болгаш табылбар ажилын чорудар талазы-биле штер Ширнен, Маслов, Артына эки бөлүп идерээр. Партия бөлүк коммунистерни чечен чогаал номнарын номчурунче хандыкчылап турар. Коммунист эш Хунай-оол эи хей чогаалдарны номчуп эркен. Оларнын иштинде Новиков-Прибойнун «Лушима», А. Толстойнун «Хлеб» деп чогаалдарынын дугайык курстун дынакчыларына ол таныштырган. Партия бөлүк дынакчыларнын өөредилгези шынарлыг болурунче кичээнгеи база салып турар. К. ЧАМЗЫРЫН.

Куйбышевгидрострой. Волгада Комсомольск деп чаа хоорайда ортумак школавын бажыны. Чуруу Н. Кулешовтуу. СЭТА-нын прессклишези.

Колхоз тудуунче ничээнгеини күштөлдирер

Бистиң анык областың улус ажил-агайының социалистг чарыштыгынын чедишкенин чоруткан, Тыва областы Совет Эвилелинин өске мурнакчы областарының девенлине чедир хөгжүдөр деп кол сорулга областың бүгү партия, совет болгаш көдээ ажил-агай органианын мурунда туруп турар. Ол сорулганы боттандырынын база бир чутула чүлү болза, колхозтарга чуртталганын, бүдүрүлгенин, ажил-агайының болгаш культурамдыралдыг тудууларынның планын күүседир, колхозчу суурларны сайзырадыр болур.

Ол колхозтун даргазы турган Шепилев тудуг ажилыңе мырыңа кичээнгеи салбайн турган. Ам бо чылын ол колхоз «Май 1-зи» колхоз-биле катышкан. Улгатыр катышкан колхоз бо чылын план өзугар элөөн хей тудууларын чорудар ужурулуг. Тудуг планының чедишкенин күүсетинери хамыктың мурунда тудуг материалдарын чогуур өйүндө четчир хемчээлдн-биле белеткеп алырында болгаш тудуг бригадаларына колхозчуларнын күш-ажылын чеп-организастаарында хамаржыр деп чүве билдингир. Ынчангаш ол колхоз бо чылын тудууларынга 1000 кубометр ыяш белеткеп алыр ужурулуг тургаш амаг чедир чүгле 400 кубометри белеткеп алган.

Ынчангаш ол сорулганы чедишкенин боттандырынын барымдалаш, ВКП(б) обкому болгаш облукском күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларнын 30 хууздан өзөөш эвезин тудуг бригадаларына быжылгаарын колхозтарга сүмелеп турар. Колхозтар тудуунун ажилын онза үнелеп көрөш күрөөдөн колхозтарга дыка хей санын ыяштарны халаска чөпшээр берип, узун болгаш кыска хуусаалыг база дедир эгитпес чээлирени берип турар.

Ындыг турбуже, Би-Хем районуң чамдык колхозтарында тудуг ажилы кончуг оожум чоруп турар болгаш кулу шынарлыг болуп турар. Устүү-Тарлагда Ленна аттыг колхоз эртен чылын чуртталга бажынары, бүдүрүлгениң болгаш мал кажалары тудуп алырынның планын күүсетпээ. Ол ышкаш кылган чамдык тудууларын шынары кончуг куду болган. Эрги бажынары септөп алгаш оларны чаа тудууларга кир санап ап турган чүүлдер база бар. Оон түннелинде чамдык колхозчулар ама-даа культурулук бажынарже шилчип кирбөөн болгаш эрги чавыс бажынарда чурттап олурбушаан турар.

Көдээ интеллигенция ортузунга ажилды экижидер

Интеллигенция-биле ажилды экижидерин сорулганын Улус-Хем районун партия организациязы ама-даа четпес боттандырып турар. Бо дугайында бистиң Эйдик-Хем сумуда байдал тодаргайлап турар. Сумуда школа башкылары, эмнеге ажилдакчылары болгаш көдээ ажил-агайының тускай эртемчилери бар. Оларнын-биле кижизидилгенин тускай ажилдары чорувайн келген. Мында партия, профэвилел организациялары интеллигенция ортузунга теоретиктиг лекциялар болгаш илеткедер номчулгаларын организаставайн, интеллигенциянын хейини ажилына киржилгезин идепкейжитпай турар.

Сөөлгү үеде кизи эмнедгезиниң пунктузун эргелекчиз эш Косоруучкина бодунун ол кылып турар ажил хүлээлгезинге сонургал чок байдалды көргүзүп, 3-4 оюктар дургузунда ажилдавайн, район төвүнге барып үр болуп туруп бээр болу берген. Колхозчулар ортузунга санитар пропагандазын чорутпайн келген. Колхозта кол зоотехник эш К. Чамдылди көдээ ажил-агай эртемнин чедишкенин пропагандалаар талазы-биле сагыш салып ажилдаваан. Көдээ интеллигенция-биле ажилды экижидер дугайында негедени партиянын Улус-Хем райкому хандыраа чогуур.

Колхозта политшкола

Өвүр районун Дус-Даг сумуунда «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозта партиянын политшколазы ажилдап турар. Политшколада партия, советтин 11 активчилери өөренип турар. Политшкола неделяда 1 катал доктаамал чыгып кичээлдеп турар, кичээлдерге дынакчылар эки белеткедил, улуг сонургал-биле чыгып кээп турарлар. Политшколаның пропагандазы эш Ламалдай кичээлдерге эки белеткел-биле башкылап, дынакчыларга эки билгини бээр дээш кызыкмак ажилдап турар. Политшколаның дынакчылары бирги чылда өөренип эрттер ужурулуг программаны өөренип дооскан, ам түннел кичээлге белеткенип, өөренип эрткен темаларын эгезинден эгелээш каталтап турар. Г. ДОРЖАП.

Күш-ажылдың социалистг сагылга-чурумунун дугайында

Коммунизм дээш демиселдин талазы-биле бистиң Төрөөн чуртувустун мурунда салдынын турар төвгүдү сорулгалар фабрикаларга бо-сагылга-чурумун бүгү хемчеглер-биле быжыдарын, Совет күрүненни күчү-шыдалынын үнер төзү-массаларның чогадыкчы күженишкенин деткип, хөгжүдери партиянын, профэвилелдерини, комсомолдун, ажил-агайының бүгү организацияларындан негеп турар. Бистиң чуртувуста кизи мөлчүг-делдин дарламыдан кезээде хосталган. Ол чорук күш-ажылды өөрүшкүн болгаш чогадыкчы сорук-киришкенин үнер төзү болдурган. Нийтилетке ажилдап бээр, бодунга ажилдап алыр чорук, күш-ажылды, оң шаанда шагда аар хүлээлге болуп турганыдан меделерди хамааты бүрүзүнү, совет патриот бүрүзүнү хамыктын чутула хереглели болдурган. Бистиң чуртувуста күш-ажыл алдарың, шыларалдын болгаш маалдырлыг чоруктун херээ апарган. Социализм-биле күш-ажыл бот-боттарындан аңгылай чардымас. Бүгү кижилерниң ак-сеткилдиг ажилдаарын, нийтинин аяктыг күш-ажылына киржирин социализм негеп турар. Социалистг тургузугта улус массаларнын меделердин болгаш идепкейлиг киржилгезинге үндөзилгенин күш-ажылдын шак ындыг сагылга-чурумун тургузарынын эрежег чутулазын улуг Ленин совет эрге-чагырганын баштайгы айларында эгелеп-ле алтып келген. В. И. Ленин күш-ажылды коммунистг өзү-биле көөрүн, амаа чаа хей-ниитини органи-засташкынын чорударын, чаа тур-

дуушкунунун эрге-ажыктарын чүл-ден-даа артык бедик көрүп турар. Ленин-Сталинниң партияныга сорук кириртирген совет кижилер ынак Төрөөн чуртунун чагай-ажилдагы дээш кызыкмак ажилды турар. Бистиң улзувус коммунизм тиилелгезиниң херээ дээш, бодунун күш-ажылды идепкейлиг чорунун чайгылыш чокка бедидип, ажил-агай болгаш культура тургузушкунунун темпидерин күштөлдүрүп турар. Социалистг күрүнен мурунга хүлээлгени бедидиле меделер билири, күш-ажылды бүдүрүкчүлүг бедидер дээш амыр-дыш чок демисел, үлгерилг сагылга-чурум — совет кижилерин моральдыг мезү-шынарын онза ылгавырлыг демдээ ол. Күш-ажыл совет нийтилетке канчаар-даа аажок хей-ниитичи чутула ужу-дузанын тыпкан. Сталинни Конституциянын 12 чүүлүнде айтып турары болза: «ССРЭ-де күш-ажыл болза, «ажыл кылбас кизи чөм чивес» деп принципти өзүгаар ажил кылып шыдаар хамааты бүрүзүнү хүлээлгези болгаш алдарлыг херээ болур. «Кизи бүрүзүнден шыдаар хирезин көрүп негээр, кизи бүрүге ажилдаа хирезин көрүп бээр» деп социализмниң принципин ССРЭ-де боттандырып турар». Күш-ажылды бүдүрүкчүлүг өстүренин онза чутулазын эш Сталин айтыпшаан, бо айтыргыны шийтирлээр херектин талазы-биле партияны хемчеглери мындыг үш шугум-биле чоруп турар деп демделеп турар: «Ажылчы чонун ма-териалдыг байдалын үргүлүг экижидерин шугуму-биле, үлстүрүнү болгаш көдээ ажил-агайын

бүдүрүлгелеринге эш-хуузуңу күш-ажылчы сагылга-чурумун негедериниң шугуму-биле, адиктиг сөөлүнде социалистг чарышты организастаарының шугуму-биле... Бо бүгү экижиптиг техникаң болгаш күш-ажылды рационалдыг (өскү) организастаарының базаныга боттаныр. Сорулга болза, бо хемчеглерин боттандыраар талазы-биле массалыг кампанияны оон ынай калбартырында болур» (Чогаалдар, т. 12, арың 329). Большевик партия, Совет чазак, эш Сталин ажилчы чонун чагай-ажилды амыдыралың дугайында соксаал чок сагыш салышкынын көргүзүп турар. Эртен чылын чуртталга бажынарын 1950 чылдагызындан 11 хуу хейнү туткан. Чүгдө хоорайларга болгаш ажилчы суурларга безин 27 миллион квадрат метр чуртталга шөлүнүң тудуун ажилдалга кирген. Ажылчы чонга медицина дузаламчызы экижээ. Ажилчы чонун кадык-шылганың болгаш дыштанылганың дугайында коммунистг партияны болгаш Совет чазактын сагыш салышкынын санаторийлерин болгаш дыштанылга бажынарынның өзүлдезин бодунун илгерейлээшкенин тып турар. Чүгдө чангыс эртен чылда безин санаторийлерде болгаш дыштанылга бажынарында оруннарнын саны 18 муң чедир өскөн. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязынын чоокта чаа хүлээп алганы 1952 чылдыг Күрүне бюджетди болза, совет кижилерниң материалдыг амыдыралын болгаш культурулук байдалын улам экижидерин талазы-биле калбак программаның күүселдизин хандырып турар: чуртталга бажынарынның, школаларын, эмнелчилерин, урулгар садтарын, кадыкшылга, культура албан черлериниң болгаш спорттун тудууларына эртен чылдагызында ыракта хей акша-хөргенин чарыдаары көрдүнгөн. Бистиң чуртувуста ажилчы, албан-хаакчытарнын

бөтүгү ажил төлөвири үзүктел чокка өзүп турар. Совет нийтиледин шимчедир күжү болур социалистг чарышка массаларнын күш-ажылчы идепкейли бодунун илэрээшкенин тып турар. Социалистг чарыштың ленинчил-сталинчи идеяларын массалар шийгээдил шыдаан болгаш олар коммунизм тиилелгезин херээ дээш маалдырлыг күш-ажылче совет кижилерин сорук кириген. Социалистг чарыш болза, ажилчы чоннарын коммунистг кижизидилгезинге база бир эң чутула методу болгаш ажилчы чонун ажил-агай тудуушкунунга, бүдүрүлгени башкараына кириштирериниң чөпсө болур. Бистиң улстүрүвүсте болгаш көдээ ажил-агайыныста күш-ажылды чайгылыш чок өзүшкүнү болза, күш-ажылды чаа өзү-биле көрүп турарынын тодаргай көргүзүү, социалистг чарышты ылаптыг түннели ол. Улстүрү черинде ажилчыларнын күш-ажылының бүдүрүкчүлүг дайын мурундагы 1940 чыл-биле демейлээрге, 1950 чылда 37 хууга өскөн. 1951 чылда күш-ажылды бүдүрүкчүлүг 1950 чыл-биле демейлээрге, 10 хууга өскөн. Эртен чылын улстүрүге продукция өзүлдезин барык үштүң ийн хуузу күш-ажылды бүдүрүкчүлүг чорунун деңгелге чок өзүшкүнүндөн алдыган. Күш-ажылды бүдүрүкчүлүгүн чайгылыш чок өзүшкүнү болза, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылды чедип алырыңа таарымчалыг байдаларны тургузар дугайында партия болгаш чазактын канчаар-даа аажок улуг сагыш салышкынын түннели болур. Бүдүрүлгени бүгү адыралыңа чаа, бедик бүдүрүкчүлүг, технологтуг чорудууларын негедерээшкени чайгылыш чокка үргүлүчүлүк турар. Советтин машина тудуушкуну чүгдө 1951 чылда безин 500 чыгы эң чутула чаа хевирлиг болгаш чаа марканы машиналарны, бедик бүдүрүкчүлүг станоктарын болгаш

дарганнап хелтээр машиналарын 150 чыгы хевирлерин шийгээдил тургускан. Бистиң чуртувуста ажил-агайының болгаш культураның бүгү адыралының талазы-биле ажилга чедип алдыган чедишкенин дээш шаандалдарын системаны калбазы-биле боттандырып турар. Социалистг ажил-агайының болгаш культураның ажил-ишчилерин дээрлерин дээрзинге Сталинчы шаандалдарны чыл бүрүде тысып турары, Социалистг Күш-ажылдын Маалдыры деп атты тысып турары, орденнер болгаш медалдар-биле шаанал турары — боттарының күш-ажылы-биле бүгү ажилдакчыларга үлгерин көргүзүп турар мураңка кижилер бисте кайы хире кичээнгеи болгаш сагыш салышкыны-биле бүрүтпегил дээрзин тодаргай херечилеп турар. Бүгү-эвилелдин социалистг чарышынның тилекчиз — бүдүрүлгелерге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шийчир Кызыл туктарын, ВЦСПС-тиң болгаш Министерстволарнын шийчир Кызыл туктарын болгаш акша шаандалдарын тысып турар. Бүгү-эвилелдин социалистг чарышынның тилекчиз бүдүрүлгелерге тысышкан шаандалдарын хей кезини шыларан үнер ажилдакчыларнын туз-тузунга тысып турар, а оон артык кезини культура-амыралдыг хандырылганы экижидеринге болгаш чуртталга хереглелдеринге чарыдап турар. Социалистг чарыштың тилекчиз болган ажилдакчыларга ВЦСПС-тин шийтири-биле янзы буру максал-шаандалдарын тысырыңа база доктааткан. Улус ажил-агайының чамдык адыралыңа Совет чазактын шийтирини өзүгаар «Социалистг чарыштын шыларакчызы» деп хөрөк демдектерин тысырын доктааткан. Бүдүрүлгелерин болгаш албан черлерин удуруткучулары дээр ажилдакчыларны мактап шааналарнын янзы-бүрү хемчеглерин хереглел ту-

МАЛЧЫНАРНЫ ЧЕДИШКИНЕРИ

Би-Хем районун Хадында Кочетов аттыг улгатыр катышкан көдээ ажил-агай артелинин инек кадарчызы, коммунист эш Оюн Манчык-оол нийтинин мал ажилыңи өстүренин талазы-биле үлгерин еске малчыларга көргүзүп, колхозтун баштаар чериниң болгаш бүгү колхозчуларнын хүндүлелин чедип алган. Ол, 1948 чылдан бээр инек кадарып келген. Саар инектерден агы-кужурлуг, эки өттүг черлерге кадарып турар. Инектерин ажаалганын экижидип, кададын, азыралын шын таарыштырып турарындан оон хайгааралында турар инектер үрүлчү экен, шырак болуп турар. Эң ылангыяда төрүү инектерге кол кичээнгеи салып турарындан инектерниң төрөөн базаалары кадык, шырак болуп турар. Оюн Манчык-оол инектерниң оларын кыжын-даа, чайын-даа шын таарыштырып турар. Чайы үеде оларны үргүлчү солуп, суглуг, куужурлуг, эки өттүг черлерге кадарып турар. Чайгы кончуг изилер үезинде инектерни девээлдер черлерин база шилип ап, оларнын дыштанылганын хандырыпшаан эртен, кежээ сериннерде таарышты олттарып турар.

Кышкы үеде инектерни кадарар эи эки терен өттүг черлерин күзүн көрүп алгаш, инектерни кыжын ол черлерге солуп кадарып турар. Оюн Манчык-оолдун инек кадарып келген үлгериниң иштинде оон буруузу-биле чангыс-даа баш хурап көрбөөн. Нийтинин малыга ак-сеткилдиг күш-ажыл колхозту улам чекетелдеринге улуг дуза болурун ол билер. Эртен чылын коммунист эш Манчык-оол 1015 трудоденьни ажилдааш, 3887 рублени, 95 пуд тарааны, 5 кг дүктү болгаш немелде төлөвири 75 кг сүттү алган. Нийтинин малын улук өстүреринге чедишкенин көвүдөдиринге улганган социалистг хүлээлгени ол бо чылын база-ла алган эки ажилдап турар.

Кызыл районун Чедерде «Победа» колхозунун хойжузу эш Б. Чолдак бо чылын төрүүр 250 хойдан 260 хураганын алыр деп социалистг чарыштын хүлээлгезинге алган. Ам 151 хой төрөөн, оон 152 хураганы эш Чолдак туда кадарып тургаш, шуптузун менди камгалап алган. Чаш малды доруктур азыраар дээш кончуг кызыкмак ажилдап турар. Чамдык хойларнын хураганын өске сүттүг хойларга эмзирер арга хереглел турар.

М. САРЫГ. Д. БИЧЕЛ-ООЛ.

Башкыларны белеткээр болгаш оларның билиг бедидилгезиниң харыысалгазын улгатырар

Школаларны эргип, тус-тус башкыларның кичээлдеринге олуржуп, оларның ажылын анализтеп көргөниң чамдык чижектери өөреникчилерниң билинин ам-даа чамызын, школаларда өөредилге-кижиңдилгелиг ажылды деннелиниң чавызын көргүскен. Школаларда өөредилге-кижиңдилгелиг ажылды чавыс деннелини хамык учур башкыларның белеткелениң четпезинде, оларның ниити эртем-билинин хамыктажак чавызында-дыр деп түннелди дидими-биле кылды болур.

Область школаларында 1595 башкыларның иштинде 700 ажык кижиге башкылашкының эзулуг педагогтуг билин чедип албаан, ол ажылды ушп шыдаас кижилер болуп турар. Ынчаарга оларның иштинде чүгле 603 башкы бот-өөредилге-биле өөренип турар. Бистин чамдык башкыларынсың граматикуниң эң бодун билиглерин болгаш орфографияны билип билбес болуп турар. Ындыг башкыларга Бай-Тайганың Тээли школаның башкы Солдатенко, Сүт-Хөлдүн Хер-Тайга школаның башкызы Биче-оол, Чадааның ортумак школаның башкызы Дыдыр олар хамааржыр. Ол ышкаш Серээ, Феркина, Серенмаа, Попова дээр чегрелиг башкылар башкылашкының методиказын кошкык шигээдил, боттарының билиг, мергежилни бедитпейн турары-биле кичээлдерни методика болгаш сганизас талазы-биле чавыс деннелге эртриип туралар. Мынчангаш улус өөредилгезиниң органны, школаның удуртукчулары область школаларының башкыларын мергежилни болгаш ниити билин бедидер дээр оларның-биле хүн-бүрү ажылдар учурлуг дээр үстүнде фактылар тодаргай хечилеп турар.

Башкы ажылы болза, арга-дуржулганы болгаш политиктиг база ниити эртем-билиниң соксаал чокка бедидерни кижиден негеп турар база бир чогаалчы профессияны болур дээрзи тайкылар чокка-ла билдирер. Ынчангаш башкы бүрүзү ол негелдени бодунга шингээлде хүн-бүрүңү амыдыралында бичил-даа чыдып калбай, амгы эртемниң бедик деннелине туруп, совет педагогиканың мурнакчы методиказын биле чепселенишпаан, эртемниң башкылашкынынга байлак дуржулганы ажылдап, бодунун идея-политиктиг билин соксаал чокка бедидер учурлуг. Совет педагогика эртеми доктаашкынарга, хаждышышкынарга, формализмге, эрчи эзуунуң хожундангай чагениг практиказынга канчал-лаа эптежип шыдаас. Башкы кижилер болза, полит-билин болгаш мергежилни бедидер, бодун эне аргы мөчү шынарга кижизидер дээр үргүчү ажылдап турар болза, чүгле ыңчаарда урулгарың коммунист кижизидилгезиниң херээн чедини-

киниг шиптирлеп шыдаар болган олгарга быгы, ханы билиглерин берип шыдаар аргалыг.

Ынчаарга бистин чамдык башкыларынсың талазында бодунун билин болгаш идея-теоретиктиг өзүлдезин бедидеринче сасып салбас, ону амдыгаа чедир-ле шын эвес, биче буржуазны үзел-болалдар-биле көрүп турар фактылар хөй. А улус өөредилгезиниң органны, ылангыя Барып-Хемчиктин районо эртелекчизи эш Лопсан-Ендиз, Тандының районо эртелекчизи эш Михайлюк олар билиг бедидер дугайында шаа мндыг башкыларның мурнуна негелдени шыңгырадырының улуу, ол ындаг фактылар-биле мынчага чедир эптежи, чамдык башкыларның талазында каш-каш чылдарны улаштыр бот-өөредилгениң чангыс-лаа курзун дооспайн, анаа-ла ат чаалап, хөй үе-шаг эртриип келген турбуже, кандыг-даа хемчег албайн турары окта шын эвес. Ол ышкаш Шагаан-Аргы тыва ортумак школаның директору эш Сергеев, Бай-Хаак чеди чыл школаның директору эш Биче-оол, Владимировка чеди чыл школаның директору эш Исеева, Бельби чеди чыл школаның директору эш Селина, Эрги-Барлык школаның эш Макара болгаш Кызыл-Мажалык школаның эш Юрьев олар база-ла бот-өөредилгеге сындап алгаш, каш чылды улаштыр өөредилгениң өске кандыг-лаа хевиринге хаара туттумайн, үе-шагы шак ыңчаар эртриип, амдыгаа чедир-ле чангыс деннелге таптавышпаанар. Олар эрчи билин-биле ажырбас боор бис кылдыр менээрден, оозун чаа билди-биле долдурбайн, ыңчангаш мурнакчы совет эртемниң деннелинде ыракта хожудан каап турарлар. Бир эвес шак ындаг хөвөнден адырылбас болза, ындаг кижилер моон сонгааргы шапкын хөгжүлдөгө чангыс базым-даа бурунгаарлап шыдаас дээрзи билдирер.

«Ажыл херек мастерден коргар деп улусчу мерген сөстүн шыныны тайылбырлаан-даа херээ чок. Өөреникчилерниң ханы билиглерин, өөредилгеге бедик чединиң чүгле башкыдан хамааржыр. Башкының ажылы быжырымчалыг кылдырган тудум-на, оң үре-түннели бедик, база өөреникчилерниң шингээдилгениңге чык болур деп чүве билдирер. Ону областын дээр башкылары эштер Лаврентьева, Черменева, Жарова, Тумай, Фомина, Иванникова, Оборотова, Москаленко болгаш Дүкежик оларның ажылының дуржулганы биске көргүзүп турар. Олар башкылашкының бедик деннелге эртриип, ажылының дуржулганы улам-на байлашкыны билип, бодунун ниити билин, идея-теоретиктиг деннелин соксаал чокка бедидип турарлар.

Чайгы дыштанылгаларның үезин-

де областын улус өөредилге кылдыр облүүскомуниң шиптирлеп эзугаар бүгү башкыларның, школалар болгаш улус өөредилге органнынын удуртукчуларының ажыл мергежилни болгаш ниити билин бедидеринче угланган чамдык курстуг хемчеглерин эрткин чылдарда үзүктел чок организастан келген. Башкыларның хөй кезин өөредилгениң шууг ийкеке хүлээлгелиг хевириниң четкизинге хаара туруп өөредилгениң сорулгасы салдынып келген. Ынчаала-даа башкыларның болгаш районо удуртукчуларының чамдык кезинде ол-сорулганы чугулага көрбөй турар чүүлдер хөй. Оон уламшынды ылангыя Дакай, Самбайлы, Туба-хүү, Чараш-оол, Сүрүмаа, Нурбу дээр ышкаш башкылар школга хөй чылдарда ажылдап келзе-лаа өзерден туржук, харын улам-на дорайтап балып чыдарлар. Башкылашкыга мергежилди өстүрерин, идея-теоретиктиг чепселенишкенин олар боттарыга хамаанчок, анаа-ла артык шүүдөл кылдыр көрүп турарлар. Совет школаның мурнуна салдынып турар бедик сорулгалар чедишкенин шиптирлетирер хамыктын мурнуна башкыдан, оон бедик идеялындан, педагог мергежилден бүрүнү-биле хамааржыр. Бир эвес өөренимес болза, олар башкы болур адын ышкары чайлашчок дээрзин билдири чугула.

Ынчаарга чамдык районо эртелекчилери, школалар удуртукчулары (Өвүрдө Папы-оол, Тандыда Михайлюк, Чөөн-Хемчикте Швев, Барып-Хемчикте Юрьев) бо эртелекчи хамыктын харыысалга чок эзу-биле көрүп турарын демделгээр херек. Олар школаларда башкылар коллективтериниң, башкы бүрүзүнүң ажыл, амыдыралын өөренип көрбөй турар болгаш оларның бот-өөредилге ажылын контрольдавайн турар. Башкының тусай эртемни чедип албаан, педагогиктиг дуржулганы чавыс башкыларга негелдиг болур чорукту сула тургусканын чыдаагына-биле Каа-Хем, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнарыга бот-өөредилге-биле өөренип турар башкыларны кычкы сессиязы үзүлгөн. Ынчангаш ол районнарың улус өөредилге килдистерин эртелекчилери болгаш башкылары чүгле бистин чуртувуста хоорайның болгаш көдээ ниити башкы бүрүзүңе бодунун мергежилни болгаш билин бедидерин бүгү болдунар аргаларын тысып турар деп чүвени утканнар.

Бистин башкыларынсың аразында хөй чылдарда ажылдап, өөренип келзе-даа, демги-ле деннелин өрүлөвейн турар кижилер хөй. Чижээ, Дакай, Дамакбай, Маадыр-оол, Трошенко дээр чегрелиг башкылар 10—14 чыл чедир ажыл стажтыг, 5—6 чылдарны улаштыр өөренип келген хирезиделе амдыгаа чедир-ле педучиличе-

нид бирги курзунда өөренишпаан. Мынчангаш улус өөредилге килдистериниң, школалар директорларының (эртелекчилериниң) талазында ам башкыларның мурнуна негелдени каянгызындан-даа артык шыңгы тургузуп, оларның иштинде эртем, политиктиг билиглерин бедидер дээр кым канчаар ажылдап турарын үргүчү контрольдап, оларга бүгү таланын боттук дузаламчызын көргүзөр учурлуг. Ол талазы-биле Улуг-Хемнин районо эртелекчизи эш Ключиниң, Кызыл хоороно эртелекчизи эш Губанованың дуржулганы биске эки өөредилгени берип турар. Олар башкыларның эртем-билин бедидер, ажыл дуржулганын байыдар талазы-биле үргүчүнүң ажылын чүгле чайгы курстарың хемчеглерин үезинде эвес, харын бүгү чылдың дургузунда чорудуп, башкы бүрүзүңге шыңгыг негелдени тургузуп келгенер.

Районнарың улус өөредилге килдистерин, педучилищениң бот-өөредилге салбыры болгаш школалар директорлары өөренип турар башкы бүрүзүнүң дугайында сасып човап көөр, оон өөренип чоруунга таарымчалыг байдалды тургузар хүлээлгелиг. Оон-биле чегрелештир, бодунун эртем-билин бедидерин күзөөс болгаш өөредилгеден өш-биле ойталаар кижилерге негелдени шыңгыг тургузуп, чамдык таварылгаларда харыысалга хүлээлгенин чедир хемчег алыр херек.

Райүүскомунар башкыларның мергежилни бедидер болгаш оларның идея-теоретиктиг билин өстүрериниң айтырылганын херекке албайн турарын база демделгээри чугула. Чижээлээрге, Чөөн-Хемчик райүүскомуниң дарганы эш Доржулдай болза, бот-өөредилге-биле өөренип турар башкылар сессияга барып экзамен дужаар дээр ийкеке курстуг хемчеглерге, методтуг катыжымшыкынарга баар дээрнере транспорт негээрге, оларга дузалайнар дээриниң улуу, харын «эрт-хөл берип болбас» деп, көдээ Советтерге шын эвес айтышкынын каш удаа берген турган. Ындаг чижектер өске-даа районнарга база тургулаан.

Башкыларның эртем-билиг бедидилгезинге тайбызыраар эзуу болдурбайн, башкы бүрүзүнү соксаал чок бурунгаар шимээринге, эртемниң башкылашкынында, кижизидилге ажылында формализм-биле эптешчок демиселди чорударың, урулдарга ханы, быгык билдирерни бээринче чөп башкаршп, совет школаның башкыларын хөй-ниитиниң сасып салышкыны-биле бүргей алзырын улус өөредилгезиниң органны ылавыла чедип ал шыдаан турар учурлуг.

П. КУРЧЕНКО, облононун кадрлар секторунун эртелекчизи.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Иелерге күрүне дузаламчызын тыпсырынга хайгааралды тургузар

Бистин Совет чуртувуста не-чаштын камгалалын бедик чадада тургускан. Хөй урулуг болгаш бот-иелерге күрүнен хөй түнүг ашка дузаламчызын берип турар болгаш хөй урулгарны төрөзи болгаш кижизиткени дээр иелерни Совет чак ордени, медальдар-биле шаңнап турар.

Чүгле 1951 чылда Сүт-Хөл районда хөй урулуг болгаш бот-иелерге 533918 рубль түнүг дузаламчызын тыпсыкан. Районда 233 иелер хөй урулгарны төрөзи кижизиткени дээр СССР-ниң ордени, медальдары-биле шаңнатканар. Оларның иштинде 67 иелер 1951 чылда шаңнаткан.

Күрүне дузаламчызын ап турар иелер оларның дугайында улуг сасып салышкынын үндүргенин дээр Совет чазанага, большевиктер партиязынга, эш Сталинга боттарының өөрүп четиргенин илередип, алган дузаламчы ашказын урулгарың культуруг кижизидеринге, боттарының культуруг амыдыралын бедидеринге чөп ажылап турарлар.

Колхозта ревизия ажылы багай

Кызыл районун «Черби» колхозта ревизия комиссиязы кончуг багай ажылдап турар. Оон тодаргай барымдаазы болза, бо чылдың бир дугаар кварталында колхозтун мал фермаларының ажылын хынап көргөн аттыг болза-даа, чоғум колхозтун эт-хөргөнгизин холда туруп турар склад эртелекчилериниң болгаш ажил-агыг эртелекчилериниң ажылын хынап көрбөз.

Ревизия комиссиязының шак ындаг кошкак чорун ажылап алгаш чамдык кижилер колхозтун хөй-аинти өнчүзүн холгаарлап турган чоруктар сөөлүг үеде илерез. Чүл дээр, колхозтун дузаламчы бухгалары болгаш кассир турган Андрейев дээрзи чүгле ийи ай иштинде кассир хүлээлгези күсседиң тургаш 500 ажыл рубльди бодунга ажылаан болгаш колхозтун бир хаван олгун бир өске кижиге саткаш ол кижиден хол үжүг алган, а чоғум оон төлөдип алган ашказы-даа чок болган.

Колхоз баштаар чери ревизия комиссиязы ажил кылырыга таарымчалыг байдалды база тургузуп бер-

лидеринге чөп ажылап турарлар. Оон-биле чегрелештир районда хөй урулуг болгаш бот-иелерге күрүне дузаламчызын тыпсырынга ажылында улуг четпестер бар.

Дузаламчы алып болгаш шаңнап кирер иелер Алдан-Маадыр, Хер-Тайга, Кызыл-Тайга болгаш чамдык өске-даа сумулар советтери өй-шаанда илеретпейн турар болгаш чамдык дузаламчы албас учураг иелерге күрүне дузаламчызын берип турар. Оон учурунда 1951 чылда 21300 рубльниң чамдык иелерге шын эвес тыпсыкан.

Районун саң килдизи (эш Шырап) бо чылдың март, апрель айларың дузаламчы ашшаларын иелерге майга чедир бербейн сааткан. Бо четпестерни тарый узуктап, иелерге күрүне дузаламчызын тыпсырынга ажылын районга үндезиниң-биле эки-кидер херек.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ «КИНОДАН КӨРЗЕ»

1952 чылдың март 28-те үнген № 45 «Шын» солунга парламенттин чүүлде Чаа-Хөл районун Шанчыда чурттакчы чонга үр үеде кино көргүзүлгезин хомудал бижиң турганы шын болган. Районун колхоз-

тарында кино көргүзүүн экижидер дугайында хемчег алдынып турар деп «Шынның» редакциязынга ВКП(б) Чаа-Хөл райкомунун секретари эш Берзи харылаан.

пар. Ындаг хемчеглер болза: өөрүп четиргенин чарлаары, ашканы шаңнаадыр, өртектиг белектер-биле шаңнаары, хүндүлүг бижиң-биле шаңнаары болур.

Ажылчы чонун материалды чаагай амыдыралын моон сонгаар улус бедидериниң дугайында сасып салышпаан, Совет чазак кол чугула профессионалыг ажылдакчыларга, улус ажил-агынын эң чугула адырларында удуртуп болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга үр чылдарда ажылдааны дээр артышкылар эргелерин болгаш чигелдерин көргүзөрин доктааткан.

Бо бүгү болза, күш-ажылды моон сонгаар чингедиң, оон бүүрүкчүлүүн бедидеринге, ажылчы чонун культура, техниктиг деннелин өзүшкүңүгө чугула байдалдары хандырып турар.

Социализмден коммунизмче чоруту шилчиге болза, массаларың чогаалдыч илдекейни бүгү хемчеглер-биле бедидерин негеп турар. Ажылчы чонун коммунист кижизидилгезиниң учур дузазы ам оон-даа артык өскөн. Ол болза, коммунизм тудушкунун бүгү үчас-токтарына моон сонгааргы тиңделгелерниң база-бир шиптирлиг байдалы болур.

Бистин чуртувустун ажылчы чоонарының хөй нуруузу ак-сеткилдиг ажылдап, эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле социалист төрөзи чуртуун күчү-шыдалын быжылдап турар. Ындаг болза-даа, күш-ажылды сагылга-чурумун үрээр, эргичачыл болгаш үзел-болалдарың адырылбаан, күш-ажылды, социалист өнчүнү, Совет күрүнен болгаш улустун мурнуна боттарының хүлээлгелерин шын эвес билди турар, чыдып калган кижилер бүүрүлгелерде ам-даа бар.

Бүүрүлгелерге, албан черлеринге болгаш колхозтарга чамдык таварылгаларда болдунуп турар күш-ажылды сагылга-чурумун үрээр чоруктар болза, кижилерниң иелеринде капитализм артышкынызы-

ның база бар илерезиңиниң чарлазы болуп турар.

«...Капитализмниң эзу-чурумнарында (аажы-байдалдарында) адырлар көнчүжөк, Совет күрүнен мурнуку хөвээр көрүнү үргүчүлгөн: «анаа» ажылды өзөшти болгаш багайын бээр, «еон» ашканы хөй-чү чүдүп чир дээр хөвөнчүг, ажылчыларның демги ындаг каш борбак бөлүктүрүндө, кезектеринде ажылчы ангынын эрге-ажыктарын камгалаары» эргежок чугула дээр дугайында Ленинниң айтышкынын утуп болбас учурлуг бис. (Чогаалдар, т. 28, арын 79).

Ажылды ак-сеткилдиг эвес көөр чорук социалист ниитилеге туруп болбас. Багай ажылдап, ажылга үрей кылар чоруктарны болдуруп турар кижилерге удур бүүрүлгек коллективниң шүгүмчүлелини болгаш бот-шүгүмчүлелин оңудугландыры эргежок чугула.

Бүүрүлгениң бүгү кезектериниң таарыштыган болгаш бот-болгунда деткинет хөдөлүшкени, тус-тус ажылдакчы бүрүзүндө күш-ажылды болгаш технология сагылга чурумун шыңгыг сасышкыны — бүүрүлгениң өзүлдезинге, материалдык хөргөңилерин камгалгазынга, социалист бүүрүлгелерин чепселенгени — байлашкылыг техниканы чөп ажылаарыга хамыктын чугула байдалды тургузар. Эки шиптирлеп эвес продукцияны бүүрүп үндүрер, станоктарны болгаш дерялгелерни хамаанчок көөр чорук күш-ажылды социалист сагылга-чуруму-биле дүүшөс. Ажылга бичини-даа болза, ак-сеткилдиг эвес, үй-балай чорук, чангыс-даа кижиниң үе-шакты халас эртриркенни бүүрүлгениң бир дески чорудулгазын үрөп, анаа улуг чидиргелерни болдурбушаан, социалист күрүнеге улуг когаралды чедирер. Ажылдан озалдары бичини-даа хамаанчок, ажыл шагында шехе анаа-ла кайы-хамаанчок кылашпаан үрей ийкеке, харын-лаа прогуд кылар шак ындаг кижилер бисте ам-даа бар, ындаг-лаа болза, олар

шоолуг эвес, хаая көзүлгүлээр.

Бүүрүлгелерге болгаш албан черлеринге күш-ажылды шынарлыг организаастарыга улуг рольду күш-ажылды ишти ки корум-чурумунун дүрүмнери ойнаан турар. Олар болза, күш-ажылды социалист сагылга-чурумун быжыдарың, ажылды организаастар чорукту эмгелээрин, ажил шагын бүрүн болгаш чөп ажылаарың, күш-ажылды бүүрүкчүлүүн бедидерин болгаш эки шынарлыг продукцияны бүүрүп үндүрерин хандырап сорулгалыг.

Күш-ажылды ишти ки корум-чурумунун дүрүмнеринге бүүрүлгелериниң (албан черлериниң) администрацияның кол-кол хүлээлгелерин, ажылчың, албан-хаакчыттарың хүлээлгезин, ажил шагын ажылаарың корум-чурумнарын айткан турар.

Күш-ажылды сагылга-чурумун быжыдар херекке күш-ажыл талазы-биле төлөврлериниң социалист принципни чайгылыш чокка боттандырап чорук канчаар-даа аажок улуг учур-дузалыг. Ол принципти боттандырада, ниитиниң болгаш ажылчы чоңарың хузуунда эрге-ажыктарың тулаштыры көргөн турар. Күш-ажылды сан болгаш шынар талазы-биле төлөвр мергежилди болгаш мергежилди эвес, аар болгаш чик күш-ажылды аразында ылгалдарны барымдалаар.

Ажыл хүнүнүн бүгү дургузунда бедик бүүрүкчүлүг күш-ажыл болза, ажылчың азы албан-хаакчыт бүрүзүнүң хамыктын чугула хүлээлгезин болур. Хойду эзугаар, ажилчың, албан-хаакчыттарга сөө шактыг ажил хүнүн, чамдык профессияларга — чеди болгаш алды шактыг, чамдык чехтерге — дөрт шактыг ажил хүнүн доктааткан. Хойду эзугаар доктаатынган ажил хүнүнүң үргүчүлгөй ылап болгаш хажык чокка сагытынган турар учурлуг. Прогуддар, чөптүг чыла-гааннар чокка ажилдан озалдакчы ажил шагынын халас чарындаашкынын, күш-ажылга сагылга-

чурумун каржы үрөшкенин, хойду-лунуң хажыдышкынын болдураар. Олар болза, чурттуң ажил-агыг, камгалал күжүн болгаш совет улустун чаагайжылдыг байдалын дорайтадырынга чедирер.

Бүүрүлгениң азы албан чериниң удуртукчузу болза, күш-ажылды сагылга-чурумун кандыг байладдын, удуртулганында турар кижилерниң талазында ишти ки корум-чурумун дүрүмнерин хажышкыны чокка сагаан турарын хайгаарлап харыылаар. Удуртукчу болза, прогуддары, чөптүг чылагааннар чокка ажилдан озалдар чоруктары болдуруп турар кижилерге хамаарыштыр оон бодунга тыпсыкан хемчег көргүзүрүң эргелерин долузу-биле ажылаар хүлээлгелиг. Сагылга-чурумун азы хөй-ниитиниң шүгүму-биле хемчег көргүзүрүңиң чадазын шилип алыр эргени ажил-агыг удуртукчузунга тыпсыкан.

Улус ажил-агында ажылчыларның болгаш албан хаакчыттарының саны чыл келген тудум көүдөп турар. Ол колдуунда-ла бистин аныктарынсың саны-биле өчүп турар. Ол болза, партия, профэкил болгаш комсомол организацияларың улуг хүлээлгелерин онаап турар. Олар болза, күш-ажылды, ниитиниң социалист өнчүзүн коммунист эзу-биле көрүңүг угаан бодалыңа анык ажылчыларны кижизидер сорулгалыг.

«Прогуддары болдуруп, күш-ажылды бүүрүкчүлүүн бурунгаар шимчетпейн тургаш, ажылчылар ниити херекке, бүгү ажылчы аныгыга, бистин үлетпүрүске хораны чедирип болур дээрзин аныкчынарга, ылангыя оларның иштинде фабрика, заводтарга чоқта чаа ажылдап киргенерге тайлыбылар жерек» — деп эш Сталин өөредип турар (Чогаалдар, т. 8, арын 137).

лигист сагылга-чурумун быжытар дээр демиселге коллективтиң ажылдап турарларга салдар хааладышкыны канчаар-даа аажок улуг учур-дузалыг. Коллективниң хөй-ниитиниң санал-онынын кайы кире күшүнүн бүүрүлгениң сурагылыг чаарткычы Александр Чуткын мынчаар тодарыдап турар:

«Бистин цехнисте сагылга-чурум быжыг. Бир эвес кым-бир кижиге харыысалга чок чорук көргүзү бээр болза, ол бүгү коллективти бодунга удур тургусканы ол деп чүвени кижиге бүүрүз билер. Ол профболуге эштериниң мурнуна харыылы бөйрүп, ажылчылар хуралыны хөй-хөй шыңгыг чемелешкенин дыйнаар апаар. А ол дээрге, административтиг хемчеглерге бодаларга, сон дуздакчок шыңгыг кеземче көргүзү деп чугаалаза чогуур».

Чамдык бүүрүлгелерде ажылчы, албан хаакчыттарың хуралдарың кижизидилгелиг ролюн чамдык та чедир үнелөвейн бээр чүүлдер бар. Хуралдарга багай белеткенип, оларны душ, таварылга бооп, хаая эртриип турар.

Ниитиледип чаагайжылгалыг херээр дээр амыр чокка ажылдаар, күш-ажылды бедик социалист сагылга-чурумун тургузар, бүүрүлгениң культуразын бедидер дээр демисежир херек деп Ленин биле Сталин совет кижилерни өөредип турар. Коммунист партия болза, совет, профэкил болгаш комсомол организацияларының ажылын күш-ажылды социалист сагылга-чурумун быжыдарың, коммунизм тудушкунуңа массаларның илдекейни бедидеринче утгай башкаршы турар.

Полит-кижизидилгелиг, культура-массалыг ажылды хөй талаалыг бүгү хевирлерин болгаш методтарын бистин партияны ажылчы чонун коммунист кижизидилгезин, кижилерниң меделерин капитализмниң артышкыны-биле демиселге ажылап турар. Бүүрүлгелерниң партия, профэкил организациялары болза, үлетпүрге, транс-

портка болгаш тудуларга күш-ажылды үнелерлиг сагылга-чурумун чедип алыр дээр демиселди күштелдирер учурлуг.

Профэкилдериниң фабрика, завод болгаш чер-чер комитеттери болза, күш-ажылды сагылга-чурумунун учур-дузазынга хамаарышкан тайлыбыр-массалыг ажылды чехтерге хүн-бүрүде чорудар, бүүрүлгелерде болгаш албан черлеринде күш-ажылды ишти ки корум-чурумунун дүрүмнерин канчаар сагылу турарын хынап хайгаараар хүлээлгелиг. Олар болза, ажылчың күжүнүң ажилдан учугуп үнер чорун болдуруп турар чылагааннарны узуктарың чедип алыр сорулгалыг. Профэкилдериниң комитеттери болза, чехте, килдисте, бүүрүлгелер болгаш албан черинде күш-ажылды сагылга-чурумунда хамаарышкан айтырылганы ажылчы, албан хаакчыттарың ниити бүүрүлгелер хуралдарыга чугааладыры-биле доктаамал тургузар учурлуг.

Күш-ажылды сагылга-чурумун үрээниң чангыс-даа таварылгазы херекке алдымайн артып калган турар болбас, оңу бүүрүлгелер хуралдарында, ажылчыларның бөлүктөр, чехтер хуралдарыга чугааладыры эргежок чугула. Агитас-массалыг ажылды шуут-ла бригадаларга, бөлүктөргө, чехтерге утгалдыр тургуса чогуур. Прогуддар-биле, күш-ажылды сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле чүге демисежир учурлуг деп чүвени ажылчынарга калбаа-биле тайлыбырлаар херек.

